

Asbest i samlingar

För att undvika skadliga effekter av asbest är det viktigt att vara medveten om vilka objekt eller material som innehåller asbest samt hur man hanterar dessa och skyddar sig på rätt sätt.

Vad är asbest?

Asbest förekommer som olika mineral i berggrunden. Materialet uppkommer genom att mineralet bildar fina silkesglänsande fibrer. Det sägs att de gamla grekerna och romarna brände sina döda i dukar vävda av asbest, för att kunna ta tillvara på askan från de döda. När asbest började användas industriellt i början av 1920-talet ansågs det som ett fantastiskt material. Det tål hög värme, skyddar mot brand, är motståndskraftigt mot vatten och kemikalier och det dämpar buller. Det har använts för värmeisolering och som armering i många olika material och är dessutom lätt att arbeta med. Asbest har dock visat sig kunna orsaka allvarliga sjukdomar. Inom EU har det funnits ett förbud mot användning av asbest sedan den 1 januari 2005, men i Sverige förbjöds asbest redan 1982. I vissa länder, såsom till exempel Kina, använder man fortfarande asbest i tillverkningen av vissa produkter. Asbest finns fortfarande inbyggt i många byggnader, till exempel i branddörrar, i elektriska ledningar, i golv, i lim till plastmattor och som armering i plastmattor av PVC. Det finns även på väggar och tak, som till exempel i eternitplattor eller asbestcement, som brandskydd i olika byggnadsskivor och som fyllnadsmedel i färger, plaster, fix och fog till kakel och i fönsterkitt. Asbestfibern har använts för att förstärka andra textilfibrer eller i textilier där materialets värmskyddande eller vattenavstötande egenskaper eller dess motståndskraft gentemot kemikalier har varit en fördel.

Varför och när är asbest hälsoskadligt?

Det är först när man river, borrar, kapar, slipar eller bearbetar materialet som asbest blir farligt. Vid en brand kan asbest frigöras från de material

som innehåller asbest och den lättflygande asbesten kan vara kvar i luften lång tid efter branden. Störst risk för skador uppstår vid inandning av asbestens små sylvassa fibrer, men det är även farligt att få i sig asbest via svaljet. Skador från asbest kan leda till sjukdom, såsom mesoteliom, som är en mycket allvarlig cancerform. Asbest kan också orsaka lungcancer, asbestos (dammlunga) eller pleuraplack.

I vilka objekt kan man misstänka att det finns asbest?

I tabellen på nästa sida följer några exempel på vad som kan återfinnas i museisamlingar.

Hur vet man att ett objekt innehåller asbest?

Asbest är fibröst och finns som vit, brun och blå asbest. Om du misstänker att ett objekt innehåller asbest, kontakta ett företag som identifierar asbest för hjälp med provtagning inför analys.

Hur ska objekt som innehåller asbest hanteras?

Alla museiobjekt som innehåller asbest och de platser där de förvaras ska vara tydligt märkta så att alla som kommer i kontakt med objekten får vetskap om faran och kan fatta rätt beslut gällande personlig skyddsutrustning. Skriv gärna en policy om hur ni hanterar objekt som innehåller asbest så att rutinen blir tydlig för alla medarbetare.

Några hållpunkter för säkert arbete med objekt som innehåller rester av asbest:

- Läs ett säkerhetsdatablad för asbest och gör en riskbedömning.
- Identifiera de objekt som innehåller asbest.
- Rör eller flytta inte objekten.
- Märk tydligt upp objektet samt platsen med en varningstext som innehåller ordet "Asbest".

Typ av objekt

Exempel och kommentarer

Arkeologiska och historiska	Asbestkeramik(innehåller 50–60 % asbest) och asbestgods (innehåller 90 % asbest). Asbest användes tidigt av de gamla grekerna, i romarriket, i det forntida Egypten och Kina som ett eldfast material.
Textilier	Asbest kan förekomma i objekt som brandskyddskläder, överdrag till strykbrädor, brandsäkra draperier, gardiner och grytappar.
Etnologiska och kulturhistoriska samlingar	Asbest kan förekomma i objekt använda i industri där materialets motståndskraft mot värme, vatten och kemikalier har varit en fördel. Asbest finns i en mängd olika slags byggnadsmaterial i kulturhistoriska byggnader eller samlingar.
Pigment, färg och konstnärsmaterial	Asbest kan förekomma i canvasdukar och i strukturfärger som fyllnadsmaterial.
Geologiska samlingar	Asbest finns i Krysotil, Antofyllit, Tremolit, Aktinolit, Amosit och Krokidolit.
Elektrisk utrustning	Asbest kan förekomma som isolering i elkablar, i elektrisk utrustning och apparater.
Tekniska samlingar	I bilar, lastbilar och tåg användes asbest i bromsbackar, bromsband och bromsklossar. På båtar användes asbest i skrovet eller runt maskindelar.

- Informera ansvarig för samlingen samt skyddsombud. Varna andra yrkesgrupper som kan komma i kontakt med asbesten såsom till exempel städpersonal. Prover måste tas och eventuellt påbörjat arbete stoppas i avvaktan på besked.
- Sök rådgivning för hur ni ska gå vidare. Arbetsgivaren kan behöva söka tillstånd från Arbetsmiljöverket innan asbestsanering påbörjas. Personer som ska arbeta med asbestsanering ska ha genomgått utbildning och ett inhyrt saneringsföretag ska kunna uppvisa ett intyg från arbetsmiljöverket.
- Mat eller dryck får absolut inte intas i samma rum som objekt med asbest hanteras.
- Regler för arbete med asbest och vilka andningskydd, arbetskläder och användning av dammsugare och krav på filter finns i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om asbest, se nedan.

Arbetsgivaren har arbetsmiljöansvaret och ska informera om de risker som finns och vilket skydd som behövs för arbetsuppgiften. Arbetstagaren ska följa givna instruktioner. Har du frågor kring din arbetsmiljö kan du vända dig till din arbetsgivare, skyddsombud, företagshälsan eller Arbetsmiljöverket.

Läs även *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om asbest*: <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/>

[foreskrifter/asbest-foreskrifter-afs2006-1.pdf](https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/asbest-foreskrifter-afs2006-1.pdf) (2016-05-03).

Här finns en checklista för arbete med asbest: <https://www.av.se/globalassets/filer/checklistor/asbest-checklista.pdf> (2016-05-03)

Referenser och länkar

Asbest, amfibol. Ämnesartikel i RIB/Farliga ämnen.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB. <http://rib.msb.se/portal/template/pages/kemi/Substance.aspx?id=4522&q=asbest&p=1> (2016-10-05).

Asbestos. Materialartikel i CAMEO Materials Database. Museum of Fine Arts Boston.

<http://cameo.mfa.org/wiki/Asbestos> (2016-10-05).

Asbestos.com. The Mesothelioma Center.

<http://www.asbestos.com> (2016-10-05).

Asbestos Policy. Science Museum Group. 2015.

<http://group.sciencemuseum.org.uk/wp-content/uploads/2015/10/SMG-asbestos-policy.pdf> (2016-10-05).

Encyklopedi över råvaror och material. 1957.

S. H. Tideström (red.). Nordisk Rotogravyr, Stockholm.

Gefahrstoffe in Museumsobjekten – Erhaltung oder Entsorgung? 2016. M. Wetzenkircher & V. Ljubić

Tobisch (red.). Technisches Museum Wien.

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Detta blad ingår i en serie för råd om vård och förvaltning av kulturarvet.

Artikeln är licensierad med CC BY där inget annat anges.
www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/

Riksantikvarieämbetet

Box 1114, 621 22 Visby

Tel: 08-5191 8000. Fax 08-66 07 284

E-post: vardaval@raa.se

www.raa.se